

Eğitim Teknolojisi

kuram ve uygulama

Yaz 2019

Cilt 9

Sayı 2

Summer 2019

Volume 9

Issue 2

Educational Technology

theory and practice

ISSN: 2147-1908

Editör Kurulu / Editorial Board*

Dr. Ana Paula Correia
Dr. Buket Akkoyunlu
Dr. Cem Çuhadar
Dr. Deniz Deryakulu
Dr. Deepak Subramony

Dr. Feza Orhan
Dr. H. Ferhan Odabaşı
Dr. Hafize Keser
Dr. Halil İbrahim Yalın
Dr. Hyo-Jeong So

Dr. Kyong Jee(Kj) Kim
Dr. Özcan Erkan Akgün
Dr. S. Sadi Seferoğlu
Dr. Sandie Waters
Dr. Servet Bayram

Dr. Şirin Karadeniz
Dr. Tolga Güyer
Dr. Trena Paulus
Dr. Yavuz Akpınar
Dr. Yun-Jo An

* Liste isme göre alfabetik olarak oluşturulmuştur. / List is created in alphabetical order

Hakem Kurulu / Reviewers*

Dr. Adile Aşkim Kurt
Dr. Agah Tuğrul Korucu
Dr. Ahmet Çelik
Dr. Ahmet Naci Çoklar
Dr. Arif Altun
Dr. Aslıhan İstanbullu
Dr. Aslıhan Kocaman Karoğlu
Dr. Ayça Çebi
Dr. Ayfer Alper
Dr. Aynur Kolburan Geçer
Dr. Ayşegül Bakar Çörez
Dr. Bahar Baran
Dr. Barış Sezer
Dr. Berrin Doğusoy
Dr. Betül Özyaydın
Dr. Betül Yılmaz
Dr. Beyza Bayrak
Dr. Bilal Atasoy
Dr. Burcu Berikan
Dr. Çelebi Uluyol
Dr. Çiğdem Uz Bilgin
Dr. Demet Somuncuoğlu Özerbaş
Dr. Deniz Atal Köysüren
Dr. Deniz Mertkan Gezgin
Dr. Duygu Nazire Kaşıkçı
Dr. Ebru Kılıç Çakmak
Dr. Ebru Solmaz
Dr. Ekmel Çetin
Dr. Elif Buğra Kuzu Demir
Dr. Emine Aruğaslan
Dr. Emine Cabı
Dr. Emine Şendurur
Dr. Engin Kurşun
Dr. Erhan Güneş
Dr. Erinç Karataş
Dr. Erkan Çalışkan
Dr. Erkan Tekinarslan
Dr. Erman Yükseltürk

Dr. Erol Özçelik
Dr. Ertuğrul Usta
Dr. Esmâ Aybike Bayır
Dr. Esra Yecan
Dr. Fatma Bayrak
Dr. Fatma Keskinkılıç
Dr. Fatih Erkoç
Dr. Fezile Özdamlı
Dr. Figen Demirel Uzun
Dr. Filiz Kalelioğlu
Dr. Filiz Kuşkaya Mumcu
Dr. Funda Erdoğan
Dr. Gizem Karaoğlan Yılmaz
Dr. Gökçe Becit İşçitürk
Dr. Gökhan Akçapınar
Dr. Gökhan Dağhan
Dr. Gül Özüdoğru
Dr. H. Ferhan Odabaşı
Dr. Hafize Keser
Dr. Hakan Tüzün
Dr. Halil Ersoy
Dr. Halil İbrahim Akyüz
Dr. Halil İbrahim Yalın
Dr. Halil Yurdugül
Dr. Hanife Çivril
Dr. Hasan Çakır
Dr. Hasan Karal
Dr. Hatice Durak
Dr. Hatice Sancar Tokmak
Dr. Hüseyin Bicen
Dr. Hüseyin Çakır
Dr. Hüseyin Özçınar
Dr. Hüseyin Uzunboylu
Dr. Işıl Kabakçı Yurdakul
Dr. İbrahim Arpacı
Dr. İlknur Resioğlu
Dr. Kadir Demir
Dr. Kerem Kılıçer
Dr. Kevser Hava

Dr. Levent Çetinkaya
Dr. M. Emre Sezgin
Dr. M. Fikret Gelibolu
Dr. Mehmet Akif Ocak
Dr. Mehmet Barış Horzum
Dr. Mehmet Kokoç
Dr. Mehmet Üçgül
Dr. Melih Engin
Dr. Melike Kavuk
Dr. Meltem Kurtoğlu
Dr. Muhittin Şahin
Dr. Mukaddes Erdem
Dr. Murat Akçayır
Dr. Mustafa Sarıtepeci
Dr. Mustafa Serkan Günbatır
Dr. Mustafa Yağcı
Dr. Mutlu Tahsin Üstündağ
Dr. Müge Adnan
Dr. Nadire Çavuş
Dr. Necmi Eşgi
Dr. Nezhil Önal
Dr. Nuray Gedik
Dr. Nurettin Şimşek
Dr. Onur Dönmez
Dr. Ömer Faruk İslim
Dr. Ömer Faruk Ursavaş
Dr. Ömer Delialioğlu
Dr. Ömür Akdemir
Dr. Özcan Erkan Akgün
Dr. Özden Şahin İzmirli
Dr. Özgen Korkmaz
Dr. Özlem Baydaş
Dr. Özlem Baydaş
Dr. Özlem Çakır
Dr. Pınar Nuhoğlu Kibar
Dr. Polat Şendurur
Dr. Ramazan Yılmaz
Dr. Recep Çakır
Dr. Sabiha Yeni
Dr. Sacide Güzin Mazman

Dr. Salih Bardakçı
Dr. Sami Acar
Dr. Sami Şahin
Dr. Selay Arkün Kocadere
Dr. Selçuk Karaman
Dr. Selçuk Özdemir
Dr. Serap Yetik
Dr. Serçin Karataş
Dr. Serdar Çiftçi
Dr. Serhat Kert
Dr. Serkan İzmirlil
Dr. Serkan Şendağ
Dr. Serkan Yıldırım
Dr. Serpil Yalçınalp
Dr. Sibel Somyürek
Dr. Soner Yıldırım
Dr. Şafak Bayır
Dr. Şahin Gökçearslan
Dr. Şeyhmus Aydoğdu
Dr. Tarık Kışla
Dr. Tayfun Tanyeri
Dr. Tuğba Bahçekapılı
Dr. Turgay Alakurt
Dr. Türkan Karakuş
Dr. Tolga Güyer
Dr. Türkan Karakuş
Dr. Uğur Başarmak
Dr. Ümmühan Avcı Yücel
Dr. Ünal Çakıroğlu
Dr. Veysel Demirel
Dr. Vildan Çevik
Dr. Volkan Kukul
Dr. Yalın Kılıç Türel
Dr. Yasemin Demirarslan Çevik
Dr. Yasemin Gülbahar
Dr. Yasemin Koçak Usluel
Dr. Yasin Yalçın
Dr. Yavuz Akbulut
Dr. Yusuf Ziya Olpak
Dr. Yüksel Göktaş

* Liste isme göre alfabetik olarak oluşturulmuştur. / List is created in alphabetical order.

İletişim Bilgileri / Contact Information

İnternet Adresi / Web: <http://dergipark.gov.tr/etku>
E-Posta / E-Mail: tguyer@gmail.com
Telefon / Phone: +90 (312) 202 17 38

Makale Geçmişi / Article History

Alındı/Received: 19.12.2018

Düzeltilme Alındı/Received in revised form: 20.05.2019

Kabul edildi/Accepted: 22.05.2019

TÜRKİYE'DEKİ ÇOCUKLARIN ERİŞİM, KULLANIM VE ETKİNLİKLER BAĞLAMINDA MOBİL İNTERNET DENEYİMLERİ *

Yiğit Emrah Turgut¹, Engin Kurşun²

Öz

Araştırmanın amacı, Türkiye'de 9-16 yaş aralığındaki çocukların mobil İnternet erişim, kullanımı, etkinlikleri ve sosyal ağ kullanım alışkanlıklarının ortaya çıkarılmasıdır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli benimsenmiştir. Çalışmanın örneklemini, Türkiye İstatistik Kurumu'nun Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre belirlenmiş 12 bölgeden seçilen 9-16 yaş aralığındaki 784 çocuk oluşturmuştur. Çalışma kapsamında 2015 yılında anket yoluyla toplanan veriler betimsel istatistik teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular, Türkiye'de çocukların İnternet'e erişim sağladıkları mekânların başında evlerinin ve evlerinde de kendi odalarının geldiğini ve İnternet'e daha çok akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazlarla erişim sağladıklarını ortaya koymuştur. Çocukların İnternet'te daha çok sosyal ağ kullanma, çevrimiçi film izleme/müzik dinleme, anlık mesajlaşma gibi eğlence ve iletişim amaçlı etkinlikler gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: mobil İnternet kullanımı; İnternet erişimleri, İnternet etkinlikleri; sosyal ağlar

* Bu çalışma ilk yazarın tez çalışmasından üretilmiştir ve Atatürk Üniversitesi tarafından BAP Projesi ile desteklenmiştir.

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, yigitemrah.turgut@erdogan.edu.tr, orcid.org/0000-0002-6306-4090

² Doç.Dr, Atatürk Üniversitesi, ekursun@atauni.edu.tr, orcid.org/0000-0002-5649-8595

MOBIL INTERNET EXPERIENCES OF TURKISH CHILDREN IN THE CONTEXTS OF ACCESS, USE AND ACTIVITIES

Abstract

The purpose of this study is to reveal mobile Internet access, usage, activities and social network habits of children with 9-16 age in Turkey. Survey research design, which is one of the quantitative research methods, was administrated in the study. The sample of study was determined according to Turkey Statistical Region Units Classification of Turkish Statistics Institution, consisting of 784 children of ages 9-16, selected from 12 regions. Data were collected through a questionnaire in 2015 and analyzed using descriptive statistics techniques. It was seen that children in Turkey access to the Internet mostly through mobile devices such as smart phones and tablets. It was observed that the main locations where children access the Internet are their homes and their own rooms. It was emerged that children tend to perform entertainment and communication oriented activities such as social networking, watching movies or listening to music online, instant messaging on the Internet.

Keywords: mobile Internet use; Internet access; Internet activities; social networks

Summary

The Internet has become an indispensable technology that brings both speed and convenience to information access and sharing, and brings a different dimension to interpersonal communication. So that, Internet and mobile devices have become a source of education, entertainment and socialization for children. The widespread penetration of mobile devices, especially among children, has created new risks. For this reason, the PEW Research Center in USA and the Net Children Go Mobile (NCGM) project group in Europe have been conducting studies on the use of mobile Internet, Internet activities and sharing of personal information. In Turkey, there is lack of research with children on this topic. The sample of the studies conducted on this topic are generally consisted of associate degree or undergraduate level. According to the evidence base for the analysis of 1500 studies from 33 European countries within the scope of the EUKO-III project. In the studies examined, neglecting new technologies and mobile Internet by focusing on the use of non-mobile Internet and not knowing which activities children do on the mobile Internet are seen as important gaps in the literature. This study is a first large scale study with children to describe the current situation of children's mobile Internet experiences. It is thought that the study will contribute to the field in terms of forming a basis for further studies. The study is aimed to reveal mobile Internet access, usage, activities and social network habits of children with 9-16 age in Turkey.

In the study, the survey model has been adopted from quantitative research methods. Children throughout Turkey among the ages 9-16 who are Internet users are found in this study's target population. For improving the sample's power of representing the target population, the method of stratified sampling has been used in this study. Within this context, 12 regions which have been determined as per the Turkish Statistical Region Units Classification have been approached as individual strata. Because it has been paid attention to select samples that will represent the population density of each region, 784 children have

been included in this study. In the study, the survey developed within the Net Children Go Mobile (NCGM) project has been used. During the process of adapting the survey to Turkish language, opinions have been received from language and field experts. Cognitive testing with 8 children of various ages have been carried out for the survey that has been translated into Turkish. In conclusion, the survey has been arranged and given a final form according to the findings obtained from the pilot study conducted with 80 children. The data obtained from the children via survey in 2015 have been analyzed by utilizing descriptive statistical techniques.

Results regarding the mobile Internet access and Internet usages of children:

- Among the places where the children access the Internet, it has been observed that their homes and their own rooms within the home come first and Internet cafes have become increasingly less preferred area for Internet access
- To access the Internet, children between the ages of 9-10 and 11-12 are mostly have tablets; 13-14 and 15-16 years old children have smart phones.
- The average age of children having smartphones for the first time was 12 years.

Results regarding activities that children perform with mobile devices and Internet:

- It has been revealed that it has become popular among children to use the social media.
- It has been seen that the children mainly perform activities in terms of entertainment and communication, and activities regarding doing assignments and research have been of secondary importance.
- It has been observed that the children do not actually carry out mobile device specific activities other than downloading free applications and saving a geographic location.

Results with regard to social network habits of children are as follows:

- It has been found that the majority of children use social networks and prefer Facebook most.
- Among the personal information shared by children on social networks, surnames took first place, followed by photographs showing their face. Sharing of this information from young age groups to old age groups has increased.
- It was observed that a small number of children exhibited behaviors (sharing telephone and home address information, accepting all friendship requests) that could cause irreparable problems for their daily lives in social networks.

In accordance with the results of the study, suggestions are as follows:

- Parents should be careful about their children's use of the Internet from their own rooms. In this context, parents can install time-limiting applications such as KidTime, Screen Time, and parental control applications such as Eset Parental Control, Kids Zone, SecureTeen, Safe Browser to their children's mobile devices.
- Activities regarding how the children may use the Internet more for educational purposes may be organized with formal and informal activities. To do this, seminars can be given to teachers, parents and children on safer use of Internet. With the cooperation of authorized bodies (RTSC, ICTA, MoNE), advertisements regarding the safer use of mobile Internet may be arranged for public.

- The longitudinal research can be conducted in minimum of five year intervals for revealing the tendencies and changes of mobile Internet experiences of children among ages 9-16 in Turkey.
- The reasons behind why children engage in more entertainment and communication activities on the Internet can be investigated.
- Children's Internet and mobile device-specific activities and the risks they face on the Internet according to their use of social networks can be investigated in comparative studies.

Giriş

Bilgi erişimine ve paylaşımına hem hız hem de kolaylık kazandıran, kişiler arası iletişime farklı bir boyut getiren İnternet vazgeçilmez bir teknoloji haline gelmiştir. Öyle ki insanlar eğitimden sağlığa, alışverişten bankacılığa birçok alanda İnternet’i kullanmaktadırlar. Bu durum İnternet’in günden güne kullanımını artırmıştır. We Are Social araştırma şirketinin “2018’de Dijital: Küresel Bakış” adlı raporuna göre Haziran 2018 itibariyle dünyadaki İnternet kullanıcılarının sayısı 4,02 milyar ile dünya nüfusunun %53’ünü oluşturmaktadır (WAS, 2018). Türkiye ise nüfusunun %67’sini oluşturan İnternet kullanıcısı ile dünya ortalamasının üstünde ve ülkeler bazında da 28. sırada yer almaktadır (WAS, 2018).

Dünyada ve Türkiye’de İnternet kullanımındaki artışta mobil erişimin ve İnternet’e erişim sağlayan mobil cihazların çeşitlenmesinin etkisi yadsınamaz. Özellikle mobil genişbant teknolojilerinde 3G ve 4G ile yaşanan gelişim, insanların mobil İnternet’e olan ilgisinin ve talebinin artmasını sağlamıştır (ITU, 2015; WAS, 2018). Bunun yanında Türkiye’de 1 Nisan 2016 itibariyle en hızlı mobil genişbant teknolojisi olan 4.5G kullanılmaya başlanmıştır. Hjorth, Burgess ve Rishardson (2012) mobil İnternet erişiminin yakın gelecekte İnternet kullanımını bilgisayarlardan cep telefonu, akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazlara kaydıracağını öngörmektedir. Türkiye’de 2018 yılı itibariyle bu öngörünün kısmen gerçekleştiği görülmektedir (WAS, 2018). Nitekim BTK’nın “Pazar Verileri” adlı raporuna göre 2018 yılı birinci çeyreğinde 4.5G abone sayısı 66.831.965 iken 3G ve 4.5G hizmetiyle mobil İnternet hizmeti alan mobil genişbant abone sayısı 56.924.248’dir (BTK, 2018). Bununla birlikte, Türkiye’nin 5G mobil İnternet teknolojisine 2021’de geçmeyi planladığı düşünüldüğünde (Çalışkan, 2018) İnternet kullanımında bilgisayarlar yerine mobil cihazların tercih edileceği öngörüsünün iyice gerçekleşeceği söylenebilir.

Akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazların yaygınlaşması çocukların İnternet erişimlerini artırmıştır (Hargittai ve Hinnant, 2008; Park, 2014). Çocuklar İnternet sayesinde ihtiyaç duydukları bilgiye daha hızlı ve kolay erişmekte, ilgi alanlarını paylaşan kişilerle etkileşime geçebilmekte ve iş birliği içinde çalışabilmektedirler (Ekici ve Uçak, 2012). Çocuklar çevrimiçi eğitim kaynakları ile yeni bilgiler öğrenebilmekte ve kendilerini geliştirebilmektedirler. İnternet sunduğu etkileşimli ortamlar ile çocukların kendilerini özgürce ifade etmelerini ve iletişim becerilerini geliştirmelerini sağlamaktadır (Hasebrink, Livingstone, Haddon ve Ólafsson, 2009). Bu durum çocukların sosyal kaygılarını azaltmakta ve öznel iyi oluşlarına katkı sağlamaktadır (Subrahmanyam ve Greenfield, 2008). Bunun yanında çocuklar İnternet’te oyun, video vb. uygulamalarla eğlenceli zamanlar geçirmekte ve stres atmaktadırlar. Mobil cihazlar çocukların İnternet’in sunduğu fırsatlardan her an her yerde yararlanmasını sağlamakta, sunduğu etkileşimli ortamlarla çocukların ilgi ve motivasyonlarını artırmakta ve yaratıcılıklarını geliştirmektedir (Mascheroni ve Ólafsson, 2014; Vincent, 2015). Özetle, İnternet’in ve mobil cihazların çocuklar için bir eğitim, eğlence ve sosyalleşme kaynağı haline geldiği söylenebilir.

Çocuklar arasında İnternet erişimi noktasında mobil cihazların yaygınlaşması yeni riskleri de beraberinde getirmiştir (Vincent, 2015). Çocuklar bilgisayarın bulunduğu mekâna bağlı olarak sosyal ortamdan uzaklaşırken artık mobil cihazlarla sosyal bir ortamda dahi iletişimden uzaklaşmaktadırlar (Kelleci, 2008). Bunun yanında akıllı telefon kullanan çocukların daha fazla İnternet riskleriyle karşılaştıkları ve güvenli İnternet kullanımına yönelik yeni becerilere ihtiyacı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mascheroni ve Ólafsson, 2014; Smith vd., 2008). 2001-2012 yılları arasında mobil İnternet kullanımıyla ilgili yayınlanan 175 çalışmanın analiz sonuçlarına

göre mobil İnternet'in giderek yaygınlaşmasına rağmen henüz tepe noktasına ulaşmadığı görülmektedir (Gerpott ve Thomas, 2014). Bu bağlamda, çocukların mobil İnternet erişimlerinin, kullanımlarının ve İnternet etkinliklerinin ortaya konulması çocukların güvenli İnternet kullanıcısı olup olmama yönelimleri hususunda yol gösterici olabilir.

Amerika'da PEW Araştırma Merkezi Avrupa'da ise Net Children Go Mobile (NCGM) projesi çocukların mobil İnternet kullanımları, İnternet etkinliklerindeki yönelimler ve kişisel bilgilerini paylaşımları hakkında çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Türkiye'de ise bu konuda ciddi bir araştırma yapılmadığı görülmektedir. Alan yazında Türkiye'de FATİH projesinin bir yansıması olarak eğitimde tabletlerin kullanımına (Eren, 2015; Pamuk, Çakır, Ergun, Yılmaz ve Ayas, 2013), çocukların cep telefonu kullanımına (RTÜK, 2013; Yılmaz, Şar ve Civan, 2015) ve cep telefonlarından İnternet erişimine (Kaşıkçı vd., 2014; RTÜK, 2013; TUİK, 2018) yönelik çalışmalara rastlanmıştır. Ancak bu çalışmalarda eski nesil cep telefonları veya tabletlere odaklanılıp akıllı telefonların ele alınmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de genellikle örneklerimin ön lisans ve lisans öğrencilerinden oluştuğu çalışmalara rastlanmıştır (Akbulut ve Erişti, 2011; Çakmak ve Yalçın, 2011).

EUKO-III projesi kapsamında 33 Avrupa ülkesinden 1500 çalışmanın analiz edildiği kanıt veri tabanına göre; incelenen çalışmalarda mobil olmayan İnternet kullanımına odaklanılarak yeni teknolojilerin ve mobil İnternetin ihmal edilmesi, çocukların İnternet'te hangi etkinlikleri yaptıklarının yeterince bilinmemesi alan yazındaki önemli boşluklar olarak görülmektedir (Ólafsson, Livingstone ve Haddon, 2014). Yılmaz ve arkadaşları da (2015) çocukların mobil İnternet kullanımlarına yönelik geniş örneklemli araştırmalara ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Bu çalışma geniş bir örneklem kitlesiyle yürütülmesi, cep telefonu, akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazların ele alınarak çocukların mobil İnternet deneyimleri ile ilgili mevcut durumu betimlemeye yönelik Türkiye'deki ilk çalışma olması ve ileriki çalışmalara temel oluşturması açısından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Eğitim teknolojilerinin tanımına bakıldığında teknolojinin etkili, verimli ve memnun edici kullanımına vurgu yapılmaktadır. Çocukların mobil İnternet'e ne şekilde erişim sağladıkları, ne sıklıkla kullandıkları teknolojiyi verimli kullanmaları ile ilişki iken, teknolojinin hangi amaçlar doğrultusunda kullanıldığı ise teknolojinin etkili kullanımı ile ilişkilidir. Dolayısıyla bu çalışmadan elde edilen bulgular mobil İnternet alışkanlıkları konusunda büyük resmi göstermektedir. Bu resim çocukların İnternet becerileri ve İnternet'te karşılaştıkları riskleri içeren güvenli İnternet kullanımlarına yönelik çalışmalara zemin oluşturabilir. Bu bağlamda, gerçekleştirilen çalışma 9-16 yaş aralığındaki çocukların mobil İnternet erişim, kullanım ve etkinliklerini ele alarak bu resmi ortaya koyması açısından eğitim teknolojileri alanına katkı sunmaktadır.

Bu araştırmada Türkiye'de 9-16 yaş aralığındaki çocukların mobil İnternet erişim, kullanım, etkinlikleri ile sosyal ağ kullanımlarının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Çocukların mobil İnternet erişimi ve İnternet kullanım düzeyleri nedir?
2. Çocuklar mobil İnternet'i kullanırken hangi etkinlikleri (oyun oynama, müzik dinleme, araştırma yapma vb.) ne düzeyde yapmaktadırlar?
3. Çocukların sosyal ağları kullanım düzeyleri ve alışkanlıkları nedir?

Yöntem

Bu çalışmada Türkiye'deki çocukların mobil İnternet deneyimlerinin geniş bir gruptan veri toplayarak ortaya konulması amaçlandığı için nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli tercih edilmiştir. Eğitim araştırmalarında da yaygın olarak kullanılan tarama modeli, geniş bir grubun düşüncelerini, eğilimlerini ve tutumlarını ortaya koyma imkânı sunmaktadır (Creswell, 2012).

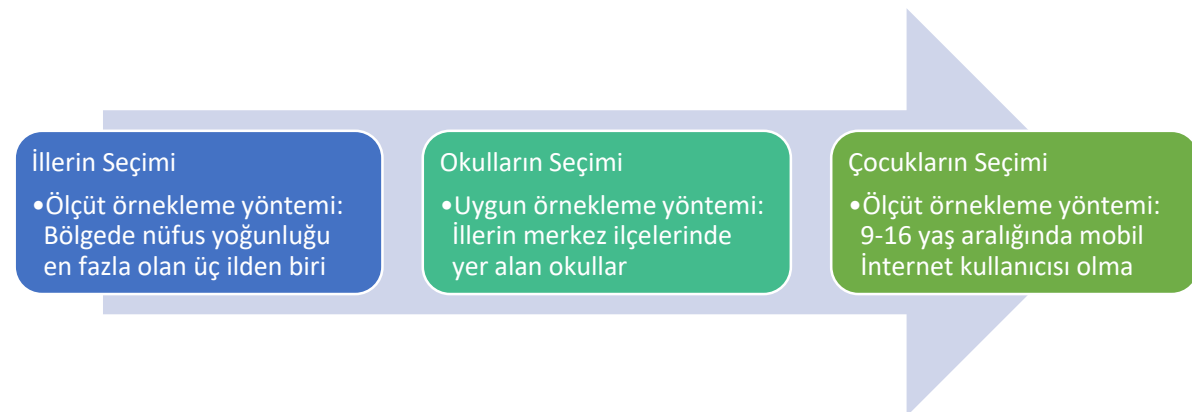
Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreninde, Türkiye genelinde 9-16 yaş aralığında İnternet kullanıcısı çocuklar yer almaktadır. Çalışmada örneklemin evreni temsil etme gücünü artırmak için tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (TÜİK, 2005) göre belirlenen 12 bölge birer tabaka olarak ele alınmıştır. Bu bölgelerin her birinden nüfus yoğunluğunu temsil edecek oranda örneklem seçilmesine dikkat edildiği için 784 çocuk çalışmaya dahil edilmiştir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması Nüfus Oranları ve Örneklem Dağılımı

KOD	Düzyey-1	Nüfus Oran	Örneklem Sayısı	9-10 Yaş Grubu	11-16 Yaş Grubu	Toplam
TR1	İstanbul	18,47	138,5	36	108	144
TR2	Batı Marmara	4,28	32,0	8	24	32
TR3	Ege	12,91	96,8	26	78	104
TR4	Doğu Marmara	9,39	70,4	18	54	72
TR5	Batı Anadolu	9,60	72,0	18	54	72
TR6	Akdeniz	12,73	95,4	24	72	96
TR7	Orta Anadolu	5,05	37,8	10	30	40
TR8	Batı Karadeniz	5,87	44,0	12	36	48
TR9	Doğu Karadeniz	3,32	24,9	8	24	32
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2,88	21,6	6	18	24
TRB	Ortadoğu Anadolu	4,93	36,9	10	30	40
TRC	Güneydoğu Anadolu	10,57	79,2	20	60	80
Toplamı						784

Çalışmanın gerçekleştirileceği il, okul ve çocukların seçiminde tercih edilen örnekleme yöntemleri Şekil 1'de görülmektedir.

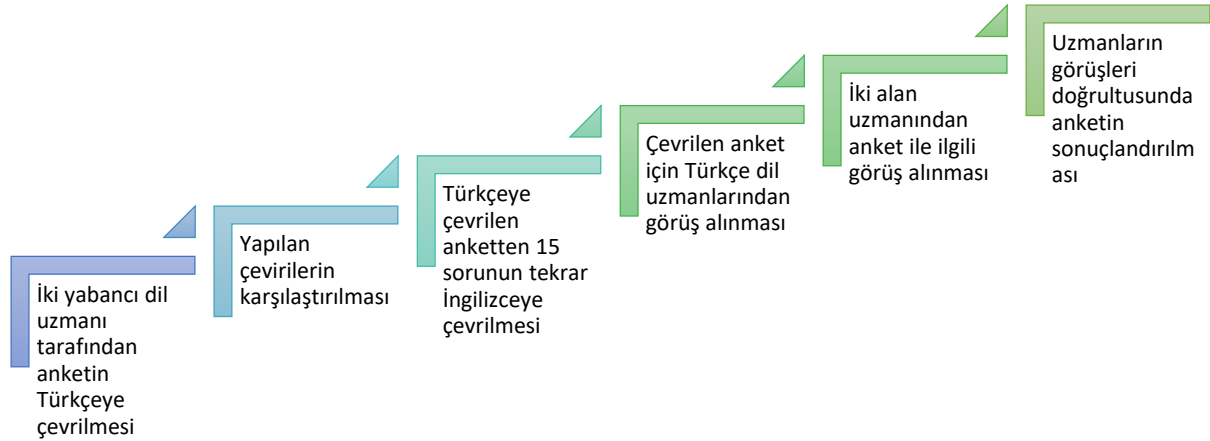

Şekil 1. Örneklem Seçim Süreci

Şekil 1’de belirtilen kriterler göz önüne alınarak Adana, Ankara, Elazığ, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Samsun, Tekirdağ ve Trabzon illeri çalışmaya dâhil edilmiştir. Çocuklar ise yaş ve cinsiyet gruplarına eşit sayıda dağılacak şekilde seçilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada NCGM projesi kapsamında geliştirilen anket kullanılmıştır. Bu anket herkesin kullanımına açılmış olup orijinal dili İngilizcedir. Anketin Türkçeye uyarlanması sürecinde Şeker ve Gençdoğan (2006)’nın belirttiği adımlar takip edilmiştir (bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Anketin Türkçeye Uyarlanma Süreci

Araştırmalarda geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edilmesinde veri toplama araçlarının niteliği büyük bir öneme sahiptir (McMillan ve Schumacher, 2010). Çalışmada kullanılan anket, Türkiye’nin de dahil olduğu 24 Avrupa ülkesinin yer aldığı EU Kids Online II projesinde çalışan 95 deneyimli araştırmacı tarafından geliştirilmiştir (Livingstone, Haddon, Görzig ve Ólafsson, 2011). Bu araştırmacılar genellikle üniversitelerinin iletişim, teknoloji ve medya ile ilgili bölümlerinde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadırlar. Anketin Türkçeye uyarlanması sürecinde ise dil ve kültür bağlamında dil uzmanlarından, anket sorularının araştırılan konuya uygunluğu bağlamında da alan uzmanlarından görüşler alınmıştır.

NCGM projesindeki her ülke anketi kendi dillerine çevirdikten sonra anket sorularına yönelik farklı yaş gruplarından 8 çocuk ile bilişsel görüşmeler gerçekleştirmişlerdir (Mascheroni ve Ólafsson, 2014). Bilişsel görüşmeler, anket sorularını katılımcıların kavrama, hatırlama, yargılama ve cevaplayabilmesi yönlerinden inceleyen bir tanı tekniğidir (Livingstone vd., 2011). Bilişsel görüşmeler anket soruları için kavrama, yorumlama, hatırlama, cevaplamaya yönelik sondalar sağlayan sorularla gerçekleştirilmektedir (Willis, 1999). Bu çalışmada da benzer sorular hazırlandıktan sonra 9, 11, 13 ve 15 yaşında olan 4 kız ile 10, 12, 14 ve 16 yaşında olan 4 erkek çocuk seçilerek bilişsel görüşmeler yapılmıştır.

Pilot çalışma anketin taslak formundaki problemleri belirlemede kritik bir öneme sahiptir (Teijlingen ve Hundley, 2001). Bu nedenle bilişsel görüşmelere göre düzenlenen anketin esas çalışmada kullanılmadan önce 80 çocuk ile pilot çalışması yapılmıştır. Pilot çalışma için esas çalışmanın örneklem büyüklüğünün %10’unun baz alınması alan yazında yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2005). Örneklem her yaş grubundan beşer kız ve erkek çocuk dahil edilmiştir (örn: 9 yaşından 5 kız 5 erkek). Pilot çalışma ile ankete yönelik -çocukların görüşleri, anketi tamamlama süreleri, araştırmacının gözlem notları- elde edilen bulgular ışığında düzenlemeler yapılarak ankete son hali verilmiştir.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Çalışmanın yürütüleceği 12 il için Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nden araştırma izni alındıktan sonra 2015 yılında 1 Nisan – 5 Haziran tarihleri arasında okullar ziyaret edilmiştir. Örnekleme dahil edilen çocuklara öncelikle anket hakkında bilgilendirme yapılmış olup, çalışmanın gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiştir.

Çalışma esnasında çocukların anket tamamlama sürelerine dikkat edilerek özensiz cevaplandırılan ve çalışma sonrasındaki incelemede de eksik veya bağlantılı soruları tutarsız cevaplandırılan anketler çalışmadan çıkartılmıştır. Bu şekilde 237 anket formu geçersiz kabul edilmiştir. Geçerli olan 784 anket formunun verileri SPSS programına aktararak betimsel istatistik teknikleri ile analiz edilmiştir.

Bulgular

Çocukların mobil İnternet deneyimlerini ortaya koymak amacıyla çocuklardan anket yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular araştırma soruları çerçevesinde alt başlıklar halinde sunulmuştur.

Çocukların Mobil İnternet Erişimi ve İnternet Kullanım Düzeyleri

Çalışmada çocukların mobil İnternet erişim ve kullanım düzeylerini farklı açılardan ele almak için kullanım yeri, kullanım sıklığı ve kullanılan cihaz bağlamında incelenmiştir. Çocukların İnternet erişimi sağladıkları mekanlara ilişkin analiz sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Çocukların İnternet Erişimi Sağladıkları Mekanlar

	9-10	11-12	13-14	15-16	Tümü (9-16)
Evde kendi odasında	80,6	79	89,7	90,7	85
Evde ama kendi odası dışında	78,6	78,6	83	84,5	81,2
Diğer mekânlar (akrabaların evleri, kütüphane vb.)	62	77,3	80,3	89,1	77,2
Dışarıdayken, okula veya başka bir yere giderken	37,6	46,4	64,2	71,3	54,9
Okulda ve dershanede	34	39,2	55,4	72,9	50,3
İnternet kafede	36,6	37,2	48,2	48,3	42,2

Tablo 2 incelendiğinde, tüm yaş gruplarındaki çocukların İnternet'e en fazla evlerinde kendi odalarından en az ise İnternet kafelerden erişim sağladıkları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, özellikle küçük yaş gruplarındaki (9-10, 11-12) çocukların dışarıda ve okul/dershanedeki İnternet erişimlerinin diğer yaş gruplarına göre oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir.

Çocukların İnternet'e erişim sağladıkları araçlara sahip olmalarına ilişkin analiz sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Çocukların Çevrimiçi Olan Araçlara Sahip Olma Oranları

	9-10		11-12		13-14		15-16		Tümü (9-16)	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Bir akıllı telefon	64	32,7	114	59,4	152	78,4	165	86,4	495	64
Bir tablet	121	62,1	115	59,6	98	51	107	55,4	441	57,1
Bir masaüstü bilgisayar	79	40,5	90	47,1	93	47,4	109	56,5	371	47,9
Bir dizüstü bilgisayar	84	42,9	94	48,2	90	46,4	90	46,6	358	46
Akıllı telefon dışında bir cep telefonu	53	27,2	55	28,8	59	30,3	54	27,8	221	28,5
Diğer taşınabilir aygıtlar (Oyun konsolu, elektronik kitap okuyucu vb.)	43	22,2	50	26	37	19,2	38	19,8	168	28,1

Tablo 3 incelendiğinde, çocukların çevrimiçi olmak amacıyla sahip oldukları veya özel kullanımına verilen araçlar arasında 9-10 ve 11-12 yaş gruplarında tablet; 13-14 ve 15-16 yaş gruplarında ise akıllı telefonların ilk sırada yer aldığı ortaya çıkmıştır. Öte yandan tüm yaş gruplarında oyun konsolu, elektronik kitap okuyucu gibi diğer taşınabilir aygıtların çevrimiçi olmak için en az sahip olunan araçlar olduğu görülmüştür.

Çocukların İnternet'e erişim sağladıkları araçları kullanım sıklıklarına ilişkin analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Çocukların Çevrimiçi Olan Araçları Kullanım Sıklığı

	9-10				11-12				13-14				15-16			
	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç
Bir akıllı telefon	20,2	17,6	11,9	49,7	31,3	21,4	10,9	36,5	58,5	15,5	4,1	21,7	60,3	16,9	4,8	18
Bir tablet	20,4	21,5	16,2	41,9	24,1	16,2	11,5	47,6	22,2	9	14,8	52,4	18,2	15	14,4	51,9
Bir masaüstü bilgisayar	13,3	15,3	18,9	33,2	11,9	12,4	18,7	57	20,5	15,9	14,4	49,3	20,7	14,5	18,7	45,6
Bir dizüstü bilgisayar	14,4	17,5	15,5	51,5	12,9	19,1	14,9	52,6	16	10,3	17	56,2	15,7	17,3	12	52,9
Akıllı telefon dışında bir cep telefonu	11,3	12,9	12,4	61,9	15,3	7,9	11,6	63,7	16,4	11,3	7,2	64,1	14	8,3	6,7	70
Diğer taşınabilir aygıtlar	9,2	8,2	7,7	71,8	5,7	7,2	10,3	73,7	7,2	4,1	10,8	76,9	3,7	3,7	9,4	78,5

Tablo 4 incelendiğinde, 9-10 yaş grubundaki çocukların günlük olarak en fazla tabletlerle, diğer yaş gruplarındakilerin ise akıllı telefonlarla çevrimiçi oldukları görülmüştür. Tüm yaş

gruplarında günlük ve haftalık olarak en az oyun konsolu, elektronik kitap okuyucu gibi diğer taşınabilir aygıtlarla çevrimiçi oldukları tespit edilmiştir.

Çocukların çevrimiçi olmak amacıyla en fazla sahip oldukları ve kullandıkları araç olan akıllı telefonlara ilk sahip olma yaşlarına ilişkin analiz sonuçları Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Çocukların Akıllı Telefona İlk Sahip Olma Yaşları

Şekil 3 incelendiğinde, çocukların akıllı telefona ilk sahip olmalarının en fazla 13 yaşında gerçekleştiği ve ilk sahip olma yaş ortalamalarının ise yaklaşık 12 olduğu görülmüştür.

Çocukların Mobil Cihaz ve İnternet İle Gerçekleştirdikleri Etkinlikler

Çalışmada çocukların İnternet etkinlikleri ile mobil cihazlara özgü etkinlikleri ayrı ayrı ele alınmıştır. Çocukların herhangi bir cihazla çevrimiçi olarak gerçekleştirdikleri etkinliklere ilişkin analiz sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Çocukların İnternet'te Gerçekleştirdikleri Etkinlikler

	9-10				11-12				13-14				15-16			
	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç
Sosyal ağları kullandım	21,2	16,6	15	46,6	33,3	22,9	18,2	25,5	52,6	16	7,7	23,2	57,2	21,6	7,2	13,9
Çevrimiçi film izledim veya müzik dinledim	21,4	18,9	14,3	42,9	24,9	17,6	18,1	37,9	40,7	23,7	14,4	20,6	37,9	25,6	17,4	17,9
Anlık mesajlaşma kullandım	11,3	12,4	10,3	61,9	16,8	16,8	14,7	49,2	40,7	15,5	8,2	33,5	46,3	15,8	6,8	30

	9-10				11-12				13-14				15-16			
	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç
İnternet'te video klip izledim	15,9	12,3	26,7	43,1	18,7	20,2	19,2	42	30,1	24	20,4	25	27,5	25,4	24,9	21,8
İnternet'e fotoğraf/video yükledim	15,5	7,8	15,5	66,4	15,9	13,2	22,2	48,1	26,8	19,6	17,5	36,1	27,1	18,2	16,7	37
Okul işleri için İnternet'i kullandım	17	16,5	28,4	37,6	21,4	20,3	31,8	26	20,4	20,9	25	32,6	21,4	21,9	34,4	21,9
İnternet'te diğer insanlarla oyun oynadım	17,1	13,5	13	54,4	15,3	14,7	19,5	49,4	23,6	10,3	13,8	52,3	24	11,5	6,8	57,3
Bir web sitesine yorum ekledim veya gönderdim	10,8	11,3	7,7	65,5	12,5	13,5	13	58,3	24,6	16,4	9,7	46,2	19,7	16,6	10,9	51,8
İnternet'te haber izledim/okudum	10,8	6,7	10,3	71,3	11,1	8,5	13,8	65,5	17,4	12,8	18,5	50,7	20,6	13,9	18,6	46,4
E-mail (e-posta) gönderdim/aldım	10,8	10,3	8,2	68,5	4,4	10,8	18,8	63,7	4,9	9,4	22	61,9	8,8	18,1	20,8	50,4
İnternet'te bir sohbet odasını ziyaret ettim	9,8	5,7	8,2	71,1	7,9	6,9	13,8	67,2	13,4	8,8	9,3	67,1	16,4	8,5	7,4	64,6
Videolu iletişim için kamera kullandım	6,3	9,4	7,3	72,9	12,4	5,2	16,6	65,3	13,5	7,3	14,5	64,8	13,9	9,3	11,9	64,4
Bir karakter, evcil hayvan veya avatar oluşturdum	9,4	6,3	8,9	71,8	6,3	3,1	7,8	78,1	6,7	3,6	7,7	78,8	5,7	6,7	5,2	78,8
Dosya paylaşım siteleri kullandım (Limewire, Kazaa)	2,1	3,6	5,2	76,7	1,1	1,6	2,1	84,2	4,6	1,5	4,6	84	4,7	5,7	4,7	77,6

Tablo 5 incelendiğinde, tüm yaş gruplarında günlük olarak gerçekleştirilen en popüler etkinliklerin sosyal ağları kullanmak ve çevrimiçi film izlemek veya müzik dinlemek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu popüler etkinlikleri çocukların gerçekleştirilme oranları küçük yaş gruplarından büyük yaş gruplarına doğru artış gösterdiği görülmüştür. Buna ek olarak, popüler olan etkinlikleri 9-10 ve 11-12 yaş gruplarında okul işleri için İnternet'i kullanmak takip ederken 13-14 ve 15-16 yaş gruplarında anlık mesajlaşma ve İnternet'te video klip izlemenin takip ettiği tespit edilmiştir. Tüm yaş gruplarında dosya paylaşım sitelerini kullanma ve bir karakter, evcil hayvan veya avatar oluşturmanın en az gerçekleştirilen etkinlikler olduğu görülmüştür.

Çocukların mobil cihazlara özgü gerçekleştirdikleri etkinliklere ilişkin analiz sonuçları da Tablo 6'da sunulmuştur.

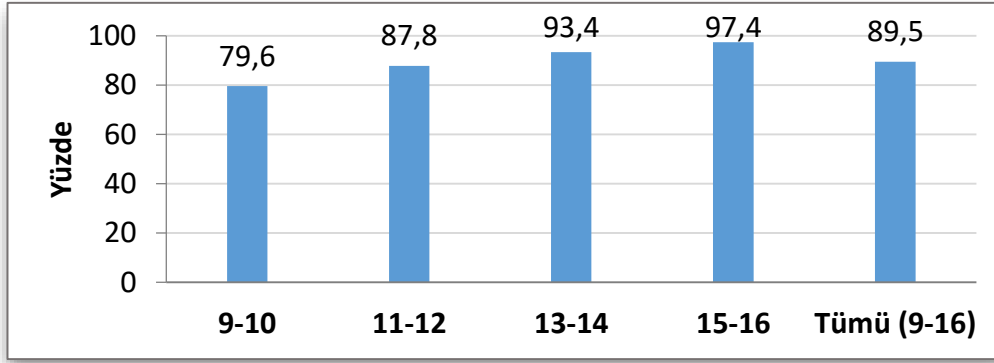
Tablo 6. Çocukların Mobil Cihazlar Özgü Gerçekleştirdikleri Etkinlikler

	9-10				11-12				13-14				15-16			
	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç	Günde Birçok Kez	Günlük\Hemen Hemen Her Gün	En Azından Haftada Bir	Hiç\Neredeyse Hiç
Ücretsiz uygulama indirdim	18,9	10,7	20,4	45,9	19,1	17	21,6	40,7	28,2	15,4	26,2	28,7	27,2	16,4	25,1	30,8
Coğrafi konumumu kaydettim (facebook, foursquare kullanarak)	10,8	6,7	8,7	66,2	13,1	5,6	14,7	62,8	13	8,8	11,4	63,3	17,7	9,4	9,4	60,9
Bir e-kitap okudum	9,8	7,3	11,4	62,7	8,3	5,7	14,1	67,1	10,4	8,3	6,7	71	9,5	5,8	10,6	69,9
Haritalara ve tarifelere baktım	9,3	5,2	9,3	71	4,7	3,1	11,4	76,7	9,4	6,3	14,6	68,2	8,3	6,2	9,8	72,5
Çevrimiçi bir şeyler satın aldım	5,6	3,1	2,6	84,6	3,1	0	3,1	90,6	2,1	1	5,2	89,2	6,3	2,1	2,1	86,3
Kare kodları veya barkod okuttum	4,1	2,6	4,6	74,5	2,6	1,6	3,1	82,3	2,6	3,1	5,2	88,2	2,1	3,1	5,7	85,9
Uygulama indirmek için ödeme yaptım	2,6	1,5	0,5	93,8	1	0,5	2,6	94,3	0	1,5	0,5	97	1	2,6	2,6	92,3

Tablo 6 incelendiğinde, tüm yaş gruplarındaki çocukların en fazla ücretsiz uygulama indirme ve facebook ve foursquare gibi uygulamaları kullanarak coğrafi konum kaydetme etkinliklerini gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır. Bunların dışındaki etkinlikleri çocukların büyük bir kısmının gerçekleştirmediği görülmüştür.

Çocukların Sosyal Ağları Kullanım Düzeyleri ve Alışkanlıkları

Çocuklar arasında en popüler etkinlik sosyal ağ kullanımıdır (bkz. Tablo 5). Bu doğrultuda, çocukların sosyal ağları kullanım alışkanlıkları incelenmiştir. Çocukların sosyal ağları kullanımına ilişkin analiz sonuçları Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 4. Çocukların Sosyal Ağlarda Profil Sahibi Olma Durumları

Şekil 5 incelendiğinde, tüm yaş gruplarındaki çocukların büyük bir kısmının sosyal ağlarda profil sahibi olduğu görülmüştür. Ayrıca sosyal ağlarda profil sahibi olma oranının küçük yaş gruplardan büyük yaş gruplarına doğru artış gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Çocukların sahip oldukları profillerin hangi sosyal ağlarda olduğuna ilişkin analiz sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Çocukların Kullandıkları Sosyal Ağlar

	9-10		11-12		13-14		15-16		Tümü (9-16)	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Facebook	123	62,8	156	79,6	157	80,1	176	89,8	612	78,1
Youtube	75	38,3	92	46,9	104	53,1	115	58,7	386	49,2
Instagram	34	17,3	72	36,7	102	52	116	59,2	324	41,3
Twitter	34	17,3	66	33,7	94	48	115	58,7	309	39,4
Ask fm	14	7,1	33	16,8	66	33,7	78	39,8	191	24,4
Tumblr	3	1,5	25	12,8	19	9,7	42	21,4	89	11,4
Yahoo Europe	13	6,6	15	7,7	13	6,6	10	5,1	51	6,5
MySpace	8	4,1	9	4,6	9	4,6	13	6,6	39	5
Daily Motion	4	2	5	2,6	10	5,1	6	3,1	25	3,2
Badoo	2	1	2	1	1	0,5	10	5,1	15	1,9
Linkedin	2	1	2	1	4	2	3	1,5	11	1,4
Yonja	2	1	2	1	1	0,5	3	1,5	8	1
Hi5	2	1	3	1,5	3	1,5	0	0	8	1
Netlog	3	1,5	1	0,5	0	0	3	1,5	7	0,9

Tablo 7 incelendiğinde, tüm yaş gruplarında en fazla tercih edilen sosyal ağın Facebook olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında 9-10 yaş grubunda Youtube diğer sosyal ağlara göre önemli bir farkla ikinci sırada yer alırken diğer yaş gruplarında Facebook’tan sonra Youtube, Instagram ve Twitter’ın benzer oranlarda tercih edildiği görülmüştür.

Çocukların sosyal ağlarda sahip oldukları arkadaş sayılarına ilişkin analiz sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Çocukların Sosyal Ağlar Üzerindeki Arkadaş Sayıları

	9-10	11-12	13-14	15-16	Tümü (9-16)
10'a kadar	5,6	5,1	4,1	1	4
11-50	16,9	11,8	5,1	4,6	9,6
51-100	19	13,8	9,7	10,2	13,1
101-300	9,7	31,3	20,9	23	21,2
300'den fazla	5,1	19,5	42,9	52	29,8

Tablo 8 incelendiğinde, çocukların sosyal ağlarda sahip oldukları arkadaş sayıları arasında ciddi farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Şöyle ki 13-14 ve 15-16 yaş grubundaki çocukların yaklaşık yarısının sosyal ağlarda 300'den fazla arkadaşı olduğu görülürken 9-10 yaş grubundakilerin çoğunlukla 11-100 arasında; 11-12 yaş grubundakilerin ise 51-300 arasında arkadaşının olduğu ortaya çıkmıştır.

Çocukların sosyal ağ profillerinde paylaştıkları bilgilere ilişkin analiz sonuçları Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Çocukların Sosyal Ağlarda Paylaştıkları Bilgiler

	9-10	11-12	13-14	15-16	Tümü (9-16)
Yüzünü Net Gösteren Fotoğraf	58,7	66,3	76	84,2	71,3
Soyisim	63,8	75,5	79,1	85,7	76
Okul	38,8	53,6	62,8	74,5	54,7
Gerçek Yaş	29,1	22,4	50,5	69,9	43
Telefon Numarası	14,8	15,3	17,9	20,9	17,2
Ev Adresi	10,7	8,2	2,6	7,1	7,1

Tablo 9 incelendiğinde, tüm yaş gruplarındaki çocukların sosyal ağlarda paylaştıkları kişisel bilgileri arasında soyisim ilk sırada yer alırken bunu yüzünü ne gösteren fotoğrafın takip ettiği görülmüştür. Bu bilgilerin küçük yaş gruplarından büyük yaş gruplarına doğru paylaşımının arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca tüm yaş gruplarındaki çocukların sosyal ağlarda en az paylaştıkları bilgilerinin ev adresleri olduğu ortaya çıkmıştır.

Çocukların sosyal ağlardan gelen arkadaşlık isteklerine verdikleri cevaplara ilişkin analiz sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Çocukların Sosyal Ağlardan Gelen Arkadaşlık İsteklerine Verdikleri Cevaplar

	9-10	11-12	13-14	15-16	Tümü (9-16)
Genelde isteklerin hepsini kabul ederim	4,1	4,6	7,7	9,7	6,5
Ortak arkadaşlarım olanları kabul ederim	5,6	8,2	13,8	18,4	11,5
Bildiğim kişileri kabul ederim	47,4	57,1	62,8	54,6	55,6
Sadece çok iyi bildiğim kişileri kabul ederim	15,3	14,8	7,1	12,8	12,5

Tablo 10 incelendiğinde, tüm yaş gruplarında her iki çocuktan birinin sosyal ağlardan gelen arkadaşlık isteklerinin “bildiğim kişileri kabul ederim” şeklinde cevaplandırırken sadece %6,5’i bu isteklerin “genelde hepsini kabul ederim” şeklinde cevaplandırdığı görülmüştür.

Tartışma

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de 9-16 yaş aralığındaki çocukların mobil İnternet erişim, kullanım, etkinlikleri ile sosyal ağ kullanımlarını ortaya çıkarmaktır.

Çocukların Mobil İnternet Erişimleri ve İnternet Kullanımları

Çalışmada tüm yaş gruplarından çocukların İnternet’e daha çok evlerinde kendi odalarından erişim sağladıkları görülmüştür. Alan yazındaki çalışmalarda da çocukların çoğunlukla evlerinden ve kendi odalarından İnternet’e erişim sağladıkları tespit edilmiştir (Kuzu, 2011; Koçak ve Köse, 2014; RTÜK, 2013). Çocukların daha çok evlerinden İnternet’e erişimleri evlerde İnternet’in yaygınlaşmasının bir yansımasıdır. TÜİK’in verilerine göre evlerde İnternet erişiminin yıldan yıla artış gösterdiği ve 2018 yılında her beş evden dördünde (%83,8) İnternet erişiminin olduğu görülmektedir (TÜİK, 2018). Öte yandan çocukların evlerinde kendi odalarından İnternet’e erişimleri ebeveyn denetimini zorlaştırmakta ve çocukların İnternet kullanımlarındaki gizliliğin artırmaktadır (Mascheroni ve Ólafsson, 2014; Gökçearslan ve Seferoğlu, 2015). Ebeveynlerin çocuklarının İnternet kullanımlarını denetleme ve destek olma noktasında yetersiz olmaları çocukların başta İnternet bağımlılığı ve siber zorbalık olmak üzere çeşitli İnternet riskleriyle karşılaşmalarını arttırdığı ortaya çıkmıştır (Günüş, 2013; Koçak & Köse, 2014; Valcke vd.,2010). Çocukların İnternet’e erişim sağladıkları mekânlar arasında İnternet kafelerin en alt sırada yer aldığı görülmüştür. Burnukara ve Uçanok (2010) tarafından 12-18 yaş aralığındaki 868 çocukla gerçekleştirilen çalışmada çocukların %16,5’i, RTÜK (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise çocukların %12,5’i İnternet kafelerden İnternet’e erişim sağladıklarını belirtmişlerdir. Bu noktadan hareketle son yıllarda çocuklar arasında İnternet’e erişim sağlamak amacıyla İnternet kafelerin giderek daha az tercih edildiği sonucuna varılmıştır.

9-10 yaş grubundaki çocukların İnternet’e erişim sağlayan araçlardan en fazla tablete; 13-14 ve 15-16 yaş grubundaki çocuklar ise akıllı telefonlara sahip oldukları görülmüştür. Yapılan çalışmalarda Türkiye’deki çocukların İnternet’e erişim sağlamak amacıyla en fazla masaüstü/dizüstü bilgisayarları kullandıkları ve her 10 çocuktan en az 7’sinin masaüstü/dizüstü bilgisayarlara sahip oldukları görülmektedir (Burnukara ve Uçanok, 2010; Gökçearslan ve Günbatar, 2012; Hasdemir, 2013; RTÜK, 2013; Soydaş ve Uçanok, 2014). Bu farklılığın yapılan çalışmalarda genellikle akıllı telefonlar ve tabletlerin araştırma kapsamına alınmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde Avrupa’daki çocuklarında İnternet’e erişim sağlayan cihazlardan en fazla akıllı telefonlara sahip oldukları görülmektedir (Mascheroni ve Ólafsson, 2014). Bu doğrultuda Türkiye’de ve Avrupa’daki çocukların İnternet’e erişim sağlamalarında akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazların dizüstü/ masaüstü bilgisayarların önüne geçtiği sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, çocukların akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazlara sahip olması İnternet’e ve İnternet’in sunduğu fırsatlara her an her yerden erişebilmelerini sağlamaktadır.

Çocukların İnternet’e erişimlerinde akıllı telefonların ilk sırada yer alması bu cihaza sahip olma yaşlarını önemli hale getirmektedir. Türkiye ve Avrupa’daki çocukların akıllı telefona sahip olma yaş ortalamalarının yaklaşık olarak 12 olduğu görülmektedir (Mascheroni ve Ólafsson,

2014). Bununla birlikte, anket çalışmasında bazı çocuklar 5 yaşındayken akıllı telefona sahip olduğunu dile getirmişlerdir. Nitekim çocuklar akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazların dokunmatik ekranları sayesinde çok erken yaşlarda İnternet ile tanışmakta ve çevrimiçi uygulamaları kullanmaktadırlar (Chaudron, 2015; Croll, 2016). Çocukların İnternet'e erişim sağlayan araçları kullanım sıklıklarına bakıldığında, 9-10 yaş grubundaki çocukların günlük olarak en fazla tabletlerle, diğer yaş gruplarındakilerinde akıllı telefonlarla çevrimiçi oldukları ortaya çıkmıştır. Avrupa'da 9-10 yaş grubundaki çocukların günlük olarak en fazla dizüstü bilgisayar ve tabletle, 11-12, 13-13,15-16 yaş gruplarındaki çocukların ise en fazla akıllı telefonlarla; Amerika'daki çocukların ise dizüstü/masaüstü bilgisayarlar (%87), oyun konsolları (%81) ve akıllı telefonlardan (%73) çevrimiçi oldukları görülmektedir (Mascheroni ve Ólafsson, 2014; Lenhart, 2015). Yapılan çalışmada Amerika ve Avrupa'daki çocuklara kıyasla Türkiye'deki çocukların İnternet erişiminde öncelikli tercihlerinin akıllı telefon ve tabletler olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların mobil İnternet erişimlerinin artması çevrimiçi olma sıklıklarının artmasında etkili olan unsurlardan biri olarak gösterilebilir. Alan yazında da mobil cihazların çocukların İnternet erişimine hareketlilik ve özerklik kazandırmasıyla birlikte istedikleri zaman ve mekânlarda çevrimiçi olmalarını sağladığına vurgu yapılmaktadır (Chaudron, 2015; Park, 2014; Vincent, 2015). Çocukların artan İnternet kullanımları İnternet'te neler yaptığını önemli hale getirmektedir.

Çocukların Mobil Cihazlar ve İnternet ile Gerçekleştirdikleri Etkinlikler

Yaş gruplarının hepsinde çocukların İnternet'te daha çok sosyal ağları kullanma ve çevrimiçi film izleme veyamüzik dinleme gibi eğlence ve iletişim amaçlı etkinlikler gerçekleştirdikleri görülmüştür. Alan yazında da çocukların İnternet'te daha çok eğlence ve iletişim amaçlı etkinlikler gerçekleştirdiğine yönelik çalışmalar mevcuttur (Arslan vd., 2014; Ekici ve Uçak, 2012; Yılmaz, Şahin, Haseki ve Erol, 2014; Durak ve Seferoğlu, 2018). Bu durum Türkiye'ye özgü olmayıp Avrupa ve Amerika'daki çocuklarda da benzer yönelimleri olduğu görülmektedir (Livingstone vd., 2011; Mascheroni ve Ólafsson, 2014; Pappas, 2012). Masaüstü ve dizüstü bilgisayarlara nazaran akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazların çocuklara İnternet erişiminde hareketlilik ve özerklik kazandırması istedikleri çevrimiçi etkinlikleri gerçekleştirme özgürlüğü sunmaktadır (Chaudron, 2015; Hargittai ve Hinnant, 2008; Park, 2014). Bu bağlamda çocukların İnternet'i eğlence ve iletişim amacıyla kullanmalarında mobil cihazların etkisi olduğu söylenebilir. Nitekim 2010 yılında Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (EU Kids Online) Projesi kapsamında Türkiye'den 1018 çocukla gerçekleştirilen çalışmada çocukların mobil İnternet erişimi yok denecek düzeyde olmakla birlikte İnternet'i en fazla okul işleri (%92,6) için kullanırken sosyal ağları ziyaret etmek (%46,1) ve video izlemek/müzik dinlemek (%45,2) için kullanımın geride kaldığı görülmektedir (Kaşıkçı vd., 2014). Buna ek olarak, Avrupa'daki çocukların mobil cihazlar ile en fazla gerçekleştirdikleri çevrimiçi etkinliklerin video klip izlemek ve sosyal ağları kullanmak olduğu görülürken (Mascheroni ve Ólafsson, 2014), Amerika'daki her dört çocuktan üçünün de mobil cihazları ile oyun oynadıklarını ve sosyal ağları kullandıkları tespit edilmiştir (Lenhart, 2015). Bu doğrultuda çocukların akıllı telefon ve tabletlere yönelik oyun oynama ve eğlenme gibi algılarının geliştiği söylenebilir. Eğitim teknolojilerinin amaçlarından biri olan teknolojinin etkili ve verimli kullanılması noktasında çocukların mobil İnternet'i çoğunlukla eğlence amaçlı kullandıkları sonucuna varılmıştır. Hâlbuki mobil cihazlar oyun ve eğlencenin ötesinde öğrenme, kendini keşfetme veya geliştirme vb. gibi çok daha farklı imkânlar sunmaktadır (Eren, 2015; Vincent, 2015). Çocuklarla mobil cihazların bu özelliklerini önemsemeye ve kullanmaya dönük eğitici etkinlikler gerçekleştirilerek algılarının değiştirilmesi gerekmektedir. Konu ile ilgili bazı çalışmaların yapıldığı görüldüğü de (Aslan ve

Karakuş Yılmaz, 2017), daha planlı ve sistematik bir yapı içerisinde bu çalışmaların yürütülmesi önemli görülmektedir. Aksi takdirde, çocukların mobil cihazların ve İnternet'in sunduğu fırsatları etkili ve verimli kullanmak yerine bu teknolojileri bilinçli kullanmamaları neticesinde İnternet'te risklere maruz kalabilmekte ve bu teknolojilerin bağımlısı haline gelebilmektedirler.

Çocukların mobil cihazlara özgü etkinliklerine bakıldığında hem tüm yaş gruplarındaki çocukların hem de Avrupa'daki çocukların en fazla ücretsiz uygulama indirme ve coğrafi konum kaydetme etkinliklerini gerçekleştirdikleri görülmektedir (Mascheroni ve Ólafsson, 2014). Öte yandan çocuklar arasında -ücretsiz uygulama indirme ve coğrafi konum kaydetme dışındaki- mobil cihazlara özgü etkinlikleri hem Türkiye'de hem de Avrupa'daki çocukların pek fazla tercih etmedikleri görülmektedir (Mascheroni ve Ólafsson, 2014). Bu durum, çocukların mobil cihazlarda gerçekleştirdikleri çevrimiçi etkinliklerin ve uygulamaların çeşitlenmesi, İnternet'te daha çok eğlence ve iletişim amaçlı etkinlikler gerçekleştirmeleri ve İnternet'ten bir şeyler satın almak için ekonomik özgürlüklerinin olmaması ile açıklanabilir.

Çocukların Sosyal Ağları Kullanım Alışkanlıkları

Çalışmada tüm yaş gruplarındaki çocukların çoğunlukla sosyal ağlarda profil sahibi oldukları ve en fazla Facebook'u tercih ettikleri tespit edilmiştir. Farklı ülkelerde farklı yaş aralığından çocuklar ile yapılan çalışmalarda genellikle her 10 çocuktan 7'sinin sosyal ağlarda profil sahibi olduğu (Gökçearslan ve Günbatır, 2012; Hasdemir, 2013; Lenhart, 2015; Sozio vd., 2015) ve çocukların genellikle Facebook'u tercih ettiği görülmektedir (Lenhart, 2015; Sozio vd., 2015; Tomczyk ve Kopecky', 2016). Bu durum çocuklar arasında sosyal ağ kullanımının ve Facebook'ta profil sahibi olmanın popüler hale geldiğini göstermektedir. Sosyal ağların bireylere arkadaşlarıyla sohbet etme, beğenilerini ve etkinliklerini paylaşma ve çevrimiçi oyun oynama imkânı sunması nedeniyle çocuklar arasında üst sıralardaki yerini koruyacağı öngörülmektedir.

Çocuklar arasında sosyal ağ kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte çocukların bu ortamda kimlerle arkadaşlık yaptıkları ve hangi bilgilerini paylaştıkları güvenli İnternet kullanımı noktasında önem arz etmektedir. Tüm yaş gruplarındaki çocuklar sosyal ağlarda en fazla soyisimlerini ve yüzünü net gösteren fotoğraflarını paylaşırken yapılan çalışmalarda da benzer sonuçların olduğu görülmektedir (Kaşıkçı vd., 2014; Lenhart, 2015; Mascheroni ve Ólafsson, 2014; Tomczyk ve Kopecky', 2016). Çocukların sosyal ağlarda kişisel bilgilerini paylaşmaları tanımadıkları kişilerin kendileri hakkında bilgi sahibi olmalarını ve kendileriyle iletişime geçmelerini kolaylaştırabilir. Ayrıca sosyal ağlarda kişisel bilgilerini paylaşma oranının küçük yaş gruplarından büyük yaş gruplarına doğru arttığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde 13-14 ve 15-16 yaş gruplarındaki çocukların yaklaşık yarısının sosyal ağlarda 300'den fazla arkadaşı var iken diğer yaş gruplarında bu oran oldukça düşük olduğu görülmüştür. Alan yazında büyük yaş gruplarındaki (13-14,15-16) çocuklara yönelik benzer sonuçlara ulaşılan çalışmalar mevcuttur (Karahisar, 2014; Mascheroni ve Ólafsson, 2014; ; Sozio vd., 2015). Öte yandan çocukların %6,5'i sosyal ağlardan gelen arkadaşlık isteklerinin tamamını kabul ettiğini belirtmiştir. Bu durum çocukların tanımadıkları kişileri sosyal ağlardan eklemelerine sebep olabilir. Öyle ki Karahisar (2014) çocukların %22,7'sinin, Lenhart (2015) çocukların %33'nün sosyal ağlarda tanımadığı kişileri arkadaş listelerine eklediklerini belirtmektedir. Çocukların sosyal ağlarda tanımadıkları kişileri arkadaş olarak ekleme ve kişisel bilgilerini paylaşma gibi davranışları İnternet'te risklerle karşılaşmalarına zemin hazırladığı düşünülmektedir. Nitekim alan yazında farklı ülkelerde farklı yaş gruplarından çocuklarla yapılan çalışmalarda çocukların siber

zorbalık, cinsel içeriklerle karşılaşma gibi çeşitli risklerle en fazla sosyal ağlarda karşılaştıkları görülmektedir (Ayas ve Horzum, 2012; Kwan ve Skoric, 2013; Lenhart, 2015).

Sonuç ve Öneriler

Çocukların mobil İnternet erişimleri ve İnternet kullanımları ile ilgili yapılan araştırmanın sonuçları şu şekildedir;

- Çocukların İnternet'e erişim sağladıkları mekânların başında evlerinin ve evlerinde de kendi odalarının geldiği ve İnternet kafeleri giderek daha az tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.
- İnternet'e erişim sağlamak amacıyla 9-10 ve 11-12 yaş grubundaki çocuklar en fazla tabletlere; 13-14 ve 15-16 yaş grubundaki çocuklarında akıllı telefonlara sahip oldukları görülmüştür.
- Çocukların akıllı telefonlara ilk sahip olma yaş ortalamalarının 12 olduğu tespit edilmiştir.

İnternet ve mobil cihazların gelişimi düşünüldüğünde çocukların İnternet'i evlerinde ebeveyn gözetiminde sabit bir yerde kullanmanın çok ötesine geçtikleri bilinen bir gerçektir. Çalışmanın örneklemini oluşturan çocuklar 9-16 yaş aralığında olup; ilkökul, ortaokul ve lise düzeyindeki okul çağı çocuklarıdır. Öğrenmeye, keşfetmeye ve yeni şeyler üretmeye en yatkın olunan bu çağda çocukların mobil cihazlar ve İnternet ile gerçekleştirdikleri etkinlikler bilhassa önemli bir hal almaktadır. Bu bağlamda, yapılan araştırmanın etkinlikler ile ilgili sonuçları şu şekildedir;

- Çocuklar arasında sosyal ağ kullanımının popüler hale geldiği ortaya çıkmıştır.
- Çocukların İnternet'te daha çok eğlence ve iletişim amaçlı etkinlikler gerçekleştirdikleri ve ödev ve araştırma yapmaya dönük etkinliklerin ikinci planda kaldığı ortaya çıkmıştır.
- Çocukların ücretsiz uygulama indirme ve coğrafi konum kaydetme dışındaki mobil cihazlara özgü etkinlikleri pek gerçekleştirmedikleri görülmüştür.

İnternet'in sunduğu imkanları bilinçli bir şekilde kullanmak fırsatlar sunarken aksi şekilde kullanmak risklere sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda, çocukların İnternet'te gerçekleştirdikleri etkinlikler noktasında sosyal ağ kullanımlarının ön plana çıkması, fırsatlar ve riskler perspektifinde bu etkinliğin detaylandırılmasını gerekli kılmaktadır. Araştırmanın bu boyutuyla ilgili sonuçlar şu şekildedir;

- Çocukların çoğunluğunun sosyal ağları kullandıkları ve en fazla Facebook'u tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.
- Çocukların sosyal ağlarda paylaştıkları kişisel bilgileri arasında soyisimleri ilk sırada yer alırken bunu yüzünü gösteren fotoğraflarının takip ettiği görülmüştür. Bu bilgilerin küçük yaş gruplarından büyük yaş gruplarına doğru paylaşımının arttığı tespit edilmiştir.
- Çocukların az bir kısmının sosyal ağlarda İnternet risklerine hatta günlük hayatlarına yansiyabilecek telafisi mümkün olmayan sorunlara sebep olabilecek davranışlar (telefon ve ev adresi bilgilerini paylaşma, gelen arkadaşlık isteklerinin hepsini kabul etme) sergiledikleri görülmüştür.

Çalışmanın sonuçlarına bakılarak yaşadığımız hemen her yerde kullanılan ve her alanda ihtiyaç duyulan İnternet ve mobil cihazların kullanımına dair bazı önerilerde bulunulabilir;

- Ebeveynler çocuklarının kendi odalarından İnternet kullanmalarına ilişkin denetimlerini artırmalıdır. Bu bağlamda ebeveynler çocuklarının mobil cihazlarına Eset Parental Control, Kids Zone, SecureTeen, Safe Browser gibi ebeveyn kontrol uygulamaları ile KidTime, Screen Time gibi zaman sınırlama uygulamaları yükleyebilir.
- Çocukların İnternet’i daha çok eğlence ve iletişim amaçlı kullanımlarından hareketle, okullarda çocukların İnternet’i daha çok eğitsel amaçlı nasıl kullanılabileceklerine ilişkin ders içi ve ders dışı etkinlikler düzenlenebilir. Bu etkinlikler için öğretmenlere, ailelere ve çocuklara bilinçli ve etkili İnternet kullanımına dair seminer, kurs vb. eğitimler verilebilir.
- RTÜK, BTK, TİB ve MEB gibi kurumların iş birliğiyle mobil İnternet’in bilinçli kullanımına ve güvenli İnternet kullanımına ilişkin kamu spotları hazırlanabilir.
- Başta büyük yaş grubundaki çocuklar (13-14, 15-16) olmak üzere tüm çocuklara sosyal ağların bilinçli ve güvenli kullanımına yönelik eğitimler verilebilir.
- Türkiye’de 9-16 yaş aralığındaki çocukların mobil İnternet deneyimlerindeki değişimlerin ve yönelimlerin ortaya konulması için en az beş yıllık aralıklarla boylamsal araştırmalar yapılabilir.
- Çocukların İnternet’te daha çok eğlence ve iletişim amaçlı etkinlikler gerçekleştirmesinin nedenleri araştırılabilir.
- Çocukların İnternet ve mobil cihaza özgü etkinlikleri ile sosyal ağları kullanım alışkanlıklarına göre İnternet’te karşılaştıkları riskler karşılaştırmaları olarak incelenebilir.

Kaynakça

- Akbulut, Y. ve Eristi, B. (2011). Cyberbullying and victimisation among Turkish university students. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(7), 1155-1170.
- Arslan, E., Bütün, P., Doğan, M., Dağ, H., Serdarzade, C. ve Arıca, V. (2014). Çocukluk çağında bilgisayar ve İnternet kullanımı. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4(3), 195-201.
- Aslan, A. ve Karakuş Yılmaz, T. (2017). Türkiye’de Güvenli İnternet Uygulamalarına Yönelik Uygulamalar. *Dumlupınar Sosyal Bilimler Dergisi*, 53, 121-143.
- Burnukara, P. ve Uçanok, Z. (2010). Ergenlerin bilgi ve iletişim teknolojileri kullanım olanakları ile sanal ortamda meydana gelen zorbalığa ilişkin betimsel bir inceleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(2), 47-62.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 133-151.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) (2018). Pazar verileri raporu. <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/pazar-verileri/2018-1ceyrekraporu-kurumdisi.pdf> adresinden 8 Ocak 2019 tarihinde alınmıştır.
- Chaudron, S. (2015) *Young children (0–8) and digital technology: a qualitative exploratory study across seven countries*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

<http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC93239> adresinden 1 Ocak 2016 tarihinde alınmıştır.

- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Boston: Pearson.
- Croll, J. (2016). Let's play it safe children and youths in the digital world. <http://www.ictcoalition.eu/medias/uploads/source/available%20here.pdf> adresinden 15 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
- Çakmak, T. ve Yalçın, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin mobil teknoloji kullanımı: Hacettepe Üniversitesi bilgi ve belge yönetimi bölümü örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, 2013 Bahar* (18), 47-61
- Çalışkan, N. (2018, 27 Ağustos). Türkiye 5G'ye ne zaman geçecek?. *Habertürk*. <https://www.haberturk.com/turkiye-5g-ye-ne-zaman-gececek-2119171-ekonomi> adresinden 8 Ocak 2019 tarihinde alınmıştır.
- Durak, H. ve Seferoğlu, S.S. (2018). Ortaokul öğrencilerinin akıllı telefon kullanımları ve bağımlılık düzeyleriyle ilgili unsurlar. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 8*(1), 1-23.
- Ekici, S. ve Uçak, N. Ö. (2012). İlköğretim öğrencilerinin internette bilgi arama davranışları. *Türk Kütüphaneciliği, 26*(1), 78-96.
- Eren, E. (2015). Ortaokul ve lise öğrencilerinin eğitimde tablet bilgisayar kullanımına ilişkin algıları ile görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(1), 409-428.
- Gerpott, T. J., & Thomas, S. (2014). Empirical research on mobile Internet usage: A meta-analysis of the literature. *Telecommunications Policy, 38*(3), 291-310.
- Gökçearslan, Ş. ve Günbatır, M. S. (2012). Ortaöğrenim öğrencilerinde internet bağımlılığı. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 2*(2), 10-24.
- Gökçearslan, Ş. ve Seferoğlu, S. S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin internet kullanım biçimleri: Riskli davranışlar ve fırsatlar. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 24*(1), 383-404.
- Günüç, S. (2013). İnternet Bağımlılığını Yordayan Bazı Değişkenlerin Cart ve Chaid Analizleri ile İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi, 28*(71), 88-101.
- Hargittai, E., & Hinnant, A. (2008). Digital inequality differences in young adults' use of the Internet. *Communication Research, 35*(5), 602-621.
- Hasdemir, T. (2013). *Çocukların geleneksel medya ve yeni medya ile ilişkileri üzerine bir çalışma*. I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt 1 (s.445-472). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Olafsson, K. (2009). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. LSE, London: EU Kids Online (2nd edition).
- Hjorth, L., Burgess, J., & Richardson, I. (2012) Studying the mobile. Locating the field. Larissa Hjorth, Jean Burgess ve Ingrid Richardson (Eds.), *Studying Mobile Media. Cultural Technologies, Mobile Communication and the iPhone* in (pp. 1-7) . London: Routledge.

- ITU. (2015). ITU releases 2015 ICT figures. http://www.itu.int/net/pressoffice/press_releases/2015/17.aspx#.VqZ8v_mLSM8 adresinden 25 Aralık 2015 tarihinde alınmıştır.
- Karahisar, T. (2014). İnternette çocukları bekleyen riskler ve medya okuryazarlığı. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(4), 82-95.
- Kaşıkcı, D., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E. ve Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların İnternet alışkanlıkları ve güvenli İnternet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 230.
- Kelleci, M. (2008). İnternet, cep telefonu, bilgisayar oyunlarının çocuk ve gençlerin ruh sağlığına etkileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 7(3), 253-256.
- Koçak, H. ve Köse, Z. (2014). Ergenlerin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıkları ve sosyalleşme süreçleri üzerine bir araştırma (Kütahya ili örneği). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kütahya Özel Sayısı Kasım 2014*, 21-32.
- Kuzu, A. (2011). İnternet ve aile. *Aile ve Toplum Dergisi*, 7(27), 9-31.
- Kwan, G. C. E., & Skoric M. M. (2013). Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 16-25
- Lenhart, A. (2015). Teen, social media and technology overview. Pew Research Center, USA. http://www.pewinternet.org/files/2015/04/PI_TeensandTech_Update2015_0409151.pdf adresinden 15 Aralık 2015 tarihinde alınmıştır.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings*. LSE, London: EU Kids Online.
- Mascheroni, G., & Ólafsson, K. (2014). *Net Children Go Mobile: Risks and opportunities. Second Edition*. Milano: Educatt.
- McMillan J.H., & Schumacher S. (2010). *Research in education: Evidence-Based inquiry* (7th ed.). London: Pearson.
- Ólafsson, K., Livingstone, S., & Haddon, L. (2014). *Children's use of online technologies in Europe. A review of the European evidence base*. LSE, London: EU Kids Online. Revised edition.
- Pamuk, S., Çakır, R., Ergun, M., Yılmaz, H. B. ve Ayas, C. (2013). Öğretmen ve öğrenci bakış açısıyla tablet pc ve etkileşimli tahta kullanımı: FATİH projesi değerlendirmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1799-1822. doi: 10.12738/estp.2013.3.1734
- Pappas, S. (2012). Parents in the dark about teens' online activities, survey finds. <http://www.livescience.com/21156-parents-teens-online-activity.html> adresinden 12 Ocak 2016 tarihinde alınmıştır.
- Park, Y. J. (2014). My whole world's in my palm! The second-level divide of teenagers' mobile use and skill. *New Media & Society*, 1-19. doi: 10.1177/1461444813520302
- RTÜK. (2013). *Türkiye'de çocukların medya kullanma alışkanlıkları araştırması*. İstanbul: Bizim Matbaa.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.

- Soydaş, D. K. ve Uçanok, Z. (2014). Do the Characteristics for the Adolescent Use of Information and Communication Technologies Explain Involvement in Cyberbullying?. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 21(1), 17-32.
- Sozio, M. E., Ponte, C., Sampaio, I. V., Senne, F., Ólafsson, K., Alves, S. J., et. al. (2015). Children and Internet use: A comparative analysis of Brazil and seven European countries. <http://netchildrengomobile.eu/ncgm/wp-content/uploads/2013/07/FullReportBrazilNCGM.pdf> adresinden 28 Ocak 2016 tarihinde alınmıştır.
- Subrahmanyam, K., & Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. *The Future of Children*, 18(1), 119-146.
- Şeker, H. ve Gençdoğan, B. (2006). *Psikolojide ve eğitimde ölçme aracı geliştirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Teijlingen van, E., & Hundley, V. (2001). The importance of pilot studies. *Social Research Update* 35, Department of Sociology, University of Surrey.
- Tomczyk, L., & Kopecký, K. (2016). Children and youth safety on the Internet: Experiences from Czech Republic and Poland. *Telematics and Informatics*, 33(3), 822-833. doi:10.1016/j.tele.2015.12.003
- TÜİK, (2005). Türkiye istatistiki bölge birimleri sınıflaması. http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2014/turkce/images/istatiksel.jpg adresinden 10 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK, (2018). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2018. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819> adresinden 20 Nisan 2018 tarihinde alınmıştır.
- Valcke, M., Bonte, S., De Wever B., and Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464. doi:10.1016/j.compedu.2010.02.009
- Vincent, J. (2015). *Mobile opportunities: exploring positive mobile opportunities for European children*. POLIS, The London School of Economics and Political Science, London, UK.
- We Are Social (WAS) (2018) Digital in 2018: Global overview. <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018> adresinden 10 Ekim 2018 tarihinde alınmıştır.
- Willis, G.B. (1999). Cognitive interviewing: A "How-To" guide. 20, <http://www.hkr.se/pagefiles/35002/gordonwillis.pdf> adresinden 20.10.2015 tarihinde alınmıştır.
- Yılmaz, E., Şahin, Y. L., Haseki, H. İ. ve Erol, O. (2014). Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi: Balıkesir ili örneği. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 133-144.
- Yılmaz, G., Şar A. H. ve Civan, S. (2015). Ergenlerde mobil telefon bağımlılığı ile sosyal kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(2), 20-37.